

Τράπεζες και ανάπτυξη

Του κ. Μιχάλη ΓΚΙΟΚΑ

Οι πρόσφατες οικονομικές ανακατατάξεις και οικονομικές εξελίξεις (π.χ. στις οικονομίες των χωρών της Άπω Ανατολής, οι αλυσιδωτές «αντιδράσεις», που αυτές προεκάλεσαν παγκοσμίως κ.ά.), ανέδειξαν εκ των πραγμάτων τον κυρίαρχο (γνωστό από μακρού, άλλως τε), ρόλο των Τραπεζών και των Χρηματιστηρίων), τόσο στην οικονομία των επί μέρους Χωρών, όσο και στο διεθνές οικονομικό γίγνεσθαι.

Η «εμπλοκή» των Τραπεζών εν γένει στο οικονομικό γίγνεσθαι σε όλα τα επίπεδα (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό, διεθνές, παγκόσμιο), όχι μόνο κατενοήθη λίαν ενωρίς, αλλά κατέστη από μακρού χρόνου πραγματικότητα, με ευχάριστα ή μη, κατά περιόδους, αποτελέσματα για επί μέρους οικονομικές δραστηριότητες.

Η ανάδειξη του κυρίαρχου ρόλου των Τραπεζών στο οικονομικό γίγνεσθαι, δεν ήταν ούτε τυχαία, ούτε μη αναμενόμενη. Σε πολλές περιπτώσεις οφείλεται σε διάφορους λόγους, όπως:

α. Στην «δυναμικότητα» αυτών των ιδίων των Τραπεζών (κρατικών, συνεταιριστικών, ιδιωτικών, γενικών, εξειδικευμένων υπηρεσιών - π.χ. ναυτιλιακού χαρακτήρος - κ.ά.), οι οποίες βάσει του γνωστού ευφυολογήματος «η φύση απεχθάνεται τα κενά» «εκάλυπταν» οία δήποτε περιοχή οικονομικών δραστηριοτήτων ενεφάνιζε επιχειρηματικό ενδιαφέρον και υπέσχετο άμεσα και πολλά κέρδη.

β. Στην «διορατικότητα» των Τραπεζών να «ανακαλύπτουν» εγκαίρως, πριν από άλλους, νέους τομείς δραστηριοτήτων, ιδίως σε εθνικό επίπεδο, να επενδύουν σε αυτούς και, ενίοτε, να κατέχουν τελικώς σε αυτούς τους τομείς δεσπόζουσα θέση, όπως συνέβη π.χ. πριν από μερικές δεκαετίες στην Ελλάδα με ιδιωτικό τραπεζικό συγκρότημα, το οποίο, μεταξύ των άλλων σημαντικών δραστηριοτήτων του, περιελάμβανε ναυπηγεία, χημικές βιομηχανίες, βιομηχανία λιπασμάτων κ.ά..

γ. Στην έλλειψη σαφούς και συγκεκριμένου πλαισίου νομοθετικών και διοικητικών ρυθμίσεων για σειρά οικονομικού χαρακτήρος δραστηριοτήτων, περί τις οποίες οι Τράπεζες, είχαν ή έχουν την ευχέρεια, πρωτοπορούσες εν προκειμένω, να διαμορφώνουν εκ των πραγμάτων και βάσει των παρεχόμενων από «τους κανόνες της αγοράς» ευχερειών, το σχετικό πεδίο παροχής υπηρεσιών ή προϊόντων (περιπτώσεις «προσωπικών» δανείων, πιστωτικών καρτών κ.ά.), αποκομίζουσες οι ίδιες σημαντικά οφέλη, εμπεδώνουσες την θέση τους στην αγορά και «προκαλούσες» σειρά επιπτώσεων, θετι-

κών ή μη, στην (τοπική) οικονομία, σε επί μέρους κλάδους δραστηριοτήτων, στην αύξηση ή μείωση της παραγωγής κατηγοριών αγαθών κ.ά..

δ. Στην επιθυμία των εθνικών Κυβερνήσεων να χρησιμοποιήσουν το τραπεζικό σύστημα ως «μοχλό» και ως «εργαλείο» ανάπτυξης. Η περίπτωση της Ελλάδος με ένα ιδιαίτερος διηυρυσμένο κρατικό τραπεζικό τομέα, είναι ενδεικτική αυτής της τάσης¹. Τα προβλήματα, βεβαίως, τα οποία είναι πιθανόν να προκαλέσει η τυχόν υπέρμετρη διόγκωση του τομέα των κρατικών τραπεζών σε μεταγενέστερα στάδια ανάπτυξης δεν είναι αμελητέα, ούτε για τον ίδιο τον τομέα των κρατικών τραπεζών, ούτε για την σύνολη εθνική οικονομία. Οι πρόσφατες ρυθμίσεις και πολιτικές επιλογές στην Ελλάδα για τις ιδιωτικοποιήσεις κρατικών τραπεζών, είναι ενδεικτικές των θετικών ή αρνητικών πτυχών του θέματος.

ε. Η σημασία των Τραπεζών ως «προϋπόθεσης», «συντελεστού», «παραγωγού» ή «ρυθμιστού» ανάπτυξης δεν ήταν δυνατόν να «διαλάθει» της προσοχής των διεθνών συλλογικών μηχανισμών (Ο.Η.Ε., Ε.Ε. κ.ά.). Και σημειώνεται εδώ, λόγω της ιδιαιτερότητας του θέματος και της άμεσης «εμπλοκής» και της Χώρας μας (ως πλήρους Μέλους) η περίπτωση της Συνθήκης του Μάαστριχτ (ισχύει, ως γνωστόν, από 1/11/1993, και εν Ελλάδα), η οποία σε ειδικό Πρωτόκολλο προέβλεψε περί του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ).

Αντιπαρερχόμενος στο παρόν άρθρο τα θέματα του ΕΣΚΤ, για τα οποία παραπέμπονται οι ενδιαφερόμενοι στα ειδικά συγγράμματα², αναφέρω εδώ ωρισμένα βασικά στοιχεία περί της ΕΚΤ, τα οποία αφ' εαυτών υπογραμμίζουν την σημασία της και τον ουσιαστικό της ρόλο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εντός των Χωρών Μελών της, της Ελλάδος περιλαμβανομένης.

Η ΕΚΤ, η οποία, σύμφωνα με το άρθρο 106, παράγραφος 2, της Συνθήκης, έχει νομική προσωπικότητα, και διαθέτει σε κάθε Κράτος Μέλος την ευρύτερη νομική ικανότητα, που αναγνωρίζεται σε νομικά πρόσωπα από το δίκαιο του Κράτους Μέλους. Η ΕΚΤ μπορεί ιδίως να αποκτά ή να διαθέτει κινητή ή ακίνητη περιουσία και να είναι διάδικος.

Η ΕΚΤ διασφαλίζει, ότι η αποστολή, που έχει ανατεθεί στο ΕΣΚΤ σύμφωνα με το άρθρο 105, παράγραφοι 2,3 και 5, της Συνθήκης εκτελείται είτε με ιδικές της ενέργειες σύμφωνα με το παρόν καταστατικό, είτε μέσω των εθνικών κεντρικών Τραπεζών σύμφωνα με το άρθρο 12.1 και το άρθρο 14.

Σύμφωνα με το άρθρο 106, παράγραφος 3, της Συνθήκης, τα Όργανα λήψης αποφάσεων της ΕΚΤ είναι το Διοικητικό Συμβούλιο και η Εκτελεστική Επιτροπή (άρθρο 9).

Σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 2, η ΕΚΤ μπορεί να απαιτεί από τα πιστωτικά Ιδρύματα, που είναι εγκατεστημένα στα Κράτη Μέλη την υποχρέωση της διατήρησης ελάχιστων αποθεματικών σε λογαριασμούς τους στην ΕΚΤ και στις εθνικές κεντρικές

1. Βλ. Κωνσ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Θεσμικό πλαίσιο Δημοσίων Επιχειρήσεων και Οργανισμών*. Αθήνα, 1988 σ. 65 επόμ..

2. Βλ. Κωνσ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ (επισ. συμβολή Ι. ΒΛΑΣΗΣ, Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ): *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Τόμ. Α' Αθήνα, 1996, σ. 103 επόμ..

Τράπεζες στα πλαίσια των στόχων της νομισματικής πολιτικής. Οι κανόνες υπολογισμού και προσδιορισμού των ελαχίστων υποχρεωτικών αποθεματικών μπορούν να ορίζονται με αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, η ΕΚΤ έχει την εξουσία να επιβάλει επιτόκια ποινής και άλλες κυρώσεις με ανάλογο αποτέλεσμα...

Το Διοικητικό Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει, με πλειοψηφία δύο τρίτων των ψήφων, την χρησιμοποίηση και άλλων λειτουργικών μεθόδων νομισματικού ελέγχου, τις οποίες κρίνει κατάλληλες σύμφωνα με το άρθρο 2...

Σύμφωνα με το άρθρο 104 της Συνθήκης, απαγορεύονται οι υπεραναλήψεις ή όποιου δήποτε άλλου είδους πιστωτικές διευκολύνσεις από την ΕΚΤ ή από τις εθνικές κεντρικές Τράπεζες υπέρ κοινοτικών οργάνων ή οργανισμών, κεντρικών διοικήσεων, περιφερειακών, τοπικών ή άλλων δημόσιων αρχών, άλλων οργανισμών δημοσίου δικαίου ή δημόσιων επιχειρήσεων των Κρατών Μελών· απαγορεύεται, επίσης, να αγοράζουν απ' ευθείας χρεώγραφα από τους οργανισμούς ή φορείς αυτούς η ΕΚΤ ή οι εθνικές κεντρικές Τράπεζες.

Η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές Τράπεζες μπορούν:

- Να συνάπτουν σχέσεις με κεντρικές Τράπεζες και χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα σε άλλες Χώρες και, όπου ενδείκνυται, με διεθνείς οργανισμούς.

- Να αποκτούν και να πωλούν, είτε με άμεση είτε με προθεσμακή εκτέλεση, παντός τύπου περιουσιακά στοιχεία σε συνάλλαγμα και πολύτιμα μέταλλα.

- Να κατέχουν και να διαχειρίζονται τα περιουσιακά στοιχεία που αναφέρονται στο παρόν άρθρο.

- Να διεξάγουν παντός τύπου τραπεζικές συναλλαγές με τρίτες Χώρες και με διεθνείς Οργανισμούς, περιλαμβανομένων των δανειοληπτικών και δανειοδοτικών πράξεων (άρθρο 23)...

Οι λογαριασμοί της ΕΚΤ και των εθνικών κεντρικών Τραπεζών ελέγχονται από ανεξάρτητους εξωτερικούς ελεγκτές, τους οποίους υποδεικνύει το Διοικητικό Συμβούλιο και εγκρίνει το Συμβούλιο. Οι ελεγκτές είναι πλήρως εξουσιοδοτημένοι να εξετάζουν όλα τα βιβλία και τους λογαριασμούς της ΕΚΤ και των εθνικών κεντρικών Τραπεζών καθώς και να ενημερώνονται πλήρως σχετικώς με τις συναλλαγές τους.

Το κεφάλαιο της ΕΚΤ, που καθίσταται λειτουργικό κατά την ίδρυσή της, ανέρχεται σε 5 δισεκατομμύρια ECU. Το κεφάλαιο μπορεί να αυξάνεται κατά ποσά, τα οποία αποφασίζει το Διοικητικό Συμβούλιο, με ειδική πλειοψηφία. Μόνοι εγγεγραμμένοι μεριδούχοι και κάτοχοι του κεφαλαίου της ΕΚΤ είναι οι εθνικές κεντρικές Τράπεζες.

Τα καθαρά κέρδη της ΕΚΤ μεταβιβάζονται με την ακόλουθη σειρά:

A. Ένα ποσό το οποίο καθορίζεται από το Διοικητικό Συμβούλιο και δεν μπορεί να υπερβαίνει το 20% του καθαρού κέρδους μεταβιβάζεται στα γενικά αποθεματικά με ανώτατο όριο το 100% του κεφαλαίου.

B. Το υπόλοιπο καθαρό κέρδος διανέμεται μεταξύ των μεριδούχων της ΕΚΤ, κατ' αναλογία προς τα καταβεβλημένα μερίδιά τους.

Σε περίπτωση ζημίας της ΕΚΤ, η ζημία αυτή μπορεί να καλυφθεί από το γενικό αποθεματικό της ΕΚΤ και, εφ' όσον κρίνεται αναγκαίο, μετά από απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ, από το νομισματικό εισόδημα του αντίστοιχου οικονομι-

κού έτους, κατ' αναλογία και μέχρι το ύψος των ποσών που κατανέμονται στις εθνικές κεντρικές Τράπεζες σύμφωνα με το άρθρο 32.5.

Σύμφωνα με το άρθρο 108Α της Συνθήκης, η ΕΚΤ εκδίδει Κανονισμούς αναγκαίους προς εκτέλεση των καθηκόντων, που ορίζονται στο άρθρο 3.1, πρώτη περίπτωση, στο άρθρο 19.1, στο άρθρο 22 ή στο άρθρο 25.2 καθώς και στις περιπτώσεις που θα προβλεφθούν στις πράξεις του Συμβουλίου, που αναφέρονται στο άρθρο 42· λαμβάνει Αποφάσεις αναγκαίες για την εκτέλεση των καθηκόντων, που ανατίθενται στο ΕΚΤ από την Συνθήκη και το παρόν καταστατικό· διατυπώνει Συστάσεις και Γνώμες...

Από τα παρατεθέντα στοιχεία και από άλλα, τα οποία δεν έχουν αναφερθεί εδώ, ελλείψει χώρου, εκτιμώ, ότι συνάγεται «αβιάστως» ο εν δυνάμει κυρίαρχος ρόλος των Τραπεζών, εθνικών ή υπερ-εθνικών, στο οικονομικό γίγνεσθαι εν γένει επί τοπικού, περιφερειακού, εθνικού, υπερεθνικού, διακρατικού, διεθνούς, παγκοσμίου επιπέδου.

Για όσους θέσουν τώρα το ερώτημα ποίο πρέπει να είναι το εύρος ελευθερίας δράσης των Τραπεζών εντός και εκτός των ορίων μίας Χώρας, ποίο σύστημα ελέγχων έχει σχεδιασθεί ή είναι αναγκαίο και ποιες δικλείδες ασφαλείας έχει την ευχέρεια να χρησιμοποιήσει μία Χώρα ως «δίοδο διαφυγής», σε περιπτώσεις «σφικτού εναγκαλισμού» από το εθνικό ή διεθνές τραπεζικό σύστημα, θα έλεγα «ως πρωτεύουσα» ενέργεια ή λύση (πέραν των οίων δήποτε άλλων, οι οποίες έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί) την έγκαιρη προηγούμενη νομική ή διοικητική ρύθμιση και διευθέτηση του τρόπου λειτουργίας των Τραπεζών και των εξ αυτών απορρεουσών ενεργειών ή παρενεργειών, επιθυμητών ή μη.

Διότι έχει μεγάλη σημασία και στην προκειμένη υπόθεση το Κράτος και οι δημοκρατικώς συντεταγμένες Κοινωνίες να λειτουργούν ως Προμηθείς και όχι ως Επιμηθείς³. Στις περιπτώσεις δε εκείνες που η κατάσταση έχει ήδη διαμορφωθεί, οι τυχόν «διορθωτικές» παρεμβάσεις στον τραπεζικό χώρο να επιχειρούνται με σύνεση και τόλμη, και, ενδεχομένως, με αντικατάσταση του δόγματος «του ελευθέρως επιχειρείν» με το δόγμα «του συννόμως και υπέρ του κοινού αγαθού επιχειρείν», προσμετρομένης της παραμέτρου του «λογικού κέρδους», ως κινήτρου για την ανάληψη οικονομικών δραστηριοτήτων, είτε παρά Διεθνών Οργανισμών, είτε παρά του Κράτους, είτε παρά Ιδιωτών. Και το εν λόγω κίνητρο πρέπει να λαμβάνεται σε μεγαλύτερη έκταση υπ' όψει, όταν η επιχειρούμενη οικονομική ενέργεια «εμπεριέχει» αβεβαιότητες και κινδύνους και η ευτυχής έκβασή της είναι επισφαλής.

Σε πολλές περιπτώσεις «το κέρδος Άνδρας διώλεσε», αλλά σε περισσότερες άλλες το κέρδος απετέλεσε την γενεσιουργό αιτία επιτευγμάτων (και στον τραπεζικό χώρο), τα οποία, εξ άλλης πλευράς, συνετέλεσαν στην δημιουργία του σημερινού οικονομικού οικοδομήματος, το οποίο πέραν των «υπογείων» διαθέτει και «διαμερίσματα» ορόφων καταυγαζόμενα υπό φωτός...

3. Ο Επιμηθεύς, υπό του βασιλέως των Τιάνων Ιαπειού, αντιθέτως προς τον αδελφόν του Προμηθέα, εσκέπειτο πάντοτε περί ενός θέματος, αφού αυτό ήδη ήταν γεγονός και, επομένως, οι σκέψεις του δεν ανέτρεπαν τα συντελεσθέντα. Η τακτική αυτή θεωρείται προσωποποίηση της απρονοησίας. Βλ. άλλα στοιχεία στο: *ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ, ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ* (Επιστ. Υπεύθ. Κ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ), τ. 10/1997, σ. 1 επόμεν..